

Att värna om livet

Herdabrev från de nordiska katolska biskoparna om det ofödda barnets värdighet

Kära systrar och bröder i Kristus! Kära medborgare i de nordiska länderna!

Under det århundrade som nu går mot sitt slut har vi nordbor kommit att dela övertygelsen att alla människor har lika rätt till liv, frihet, utbildning, sjukvård och social trygghet. Trots insikten att välfärden har vissa gränser kan man lugnt påstå att vi gjort stora framsteg i kampen mot fattigdom och orättvisa. Idag räknas våra länder bland de mest framgångsrika på jorden, med en levnadsstandard utan motstycke i den mänskliga historien. Dessa framgångar ska vi vara mycket tacksamma för. Men ännu finns det orättvisor i vårt samhälle som rimmar illa med våra ideal och som vi måste råda bot på.

I detta herdabrev vill vi, liksom i vår deklaration från 1971 "Abort och kristet ansvar", uppmärksamma det ofödda barnets situation och förklara varför en tillåtande inställning till abort är oförenlig med strävan att skapa ett rättvisare samhälle. Som katolska biskopar i Norden vill vi rikta dessa ord först och främst till våra systrar och bröder i den kristna tron och förklara kyrkans lära i evangeliets ljus, och eftersom etikens och moralens krav gäller för alla människor, oavsett tro eller livsåskådning, vill vi härmed också inleda en dialog med alla som uppriktigt strävar efter att bygga en bättre värld, även om de inte delar vår tro eller alla våra värderingar.

Detta herdabrev har tre delar. Först framställs och förklaras den kristna synen på livet. I den andra delen försöker vi bemöta de problem och frågor rörande abort som är typiska för våra länder. Till sist riktar vi några uppmaningar och föreslår konkreta åtgärder som förhoppningsvis kan främja det ofödda barnets sak.

1. Människolivet i kristen belysning

1.1 Mötet med livets Gud

Den mest grundläggande av alla mänskliga erfarenheter är insikten att vi har fått livet till skänks. Om detta kan kristna och icke-kristna vara eniga. Vi har inte valt att finnas till utan har kommit till världen genom andras förmedling. Vi föddes som värnlösa varelser och vi växte och mognade tack vare våra föräldrars eller andra människors omsorg. Långsamt har vi kommit till insikt om att vi har andra att tacka för vårt liv och mänskliga utveckling. Och eftersom vi själva har fått livet som gåva känner vi också ansvar för andra människors väl. Det förklarar också varför vi instinktivt vill slå vakt om livet och känner avsky när det förstörs eller utsläcks.

Många av våra samtida tolkar vår tillblivelse som resultatet av naturens slump. I detta perspektiv är det "Naturen" eller "Slumpen" som vi ska tacka för vårt liv. Vi kristna menar emellertid att naturens till synes slumpmässiga beteende döljer en djupare hemlighet: nämligen Guds livgivande vilja. Människan är inte en varelse vilken som helst och vårt liv är inte bara en biologisk process. Det är en delaktighet i Guds eget liv med evigheten som perspektiv och mål.

Redan på Bibelns första blad presenteras Gud som skapare och livgivare. I begynnelsen skapade Gud himmel och jord" (1 Mos 1: 1). Och efter att ha skapat något ur intet ville han av detta något göra någon, alltså en person. Med hjälp av ett träffande bildspråk säger Bibeln sedan: "Herren Gud formade människan av jord från marken och blåste in liv genom hennes näsborrar, så att hon blev en levande varelse" (1 Mos 2:7). Gud ville från tidens början upprätta en relation med oss, engagera sig i vår historia, kunna älska oss så att vi, i vår tur, också kunde älska Gud och dela hans härlighet. Därför inledde han en privilegierad relation med ett folk. Israel skulle som det allra första bland folkslagen på jorden lära sig att umgås med Gud och erfara den befrielse som senare skulle erbjudas hela mänskligheten. När förbundet ingicks mellan Gud och hans utvalda folk ställdes Israel inför ett fundamentalt etiskt vägval som fortfarande gäller:

"Se, jag ställer dig i dag inför liv och lycka eller död och olycka. Om du lyssnar till Herrens, din Guds, bud, som jag i dag ger dig, och om du älskar Herren, din Gud, vandrar hans vägar och följer hans bud, stadgar och föreskrifter, då skall du få leva och bli talrik, och Herren, din Gud, skall välsigna dig i det land som du kommer till och tar i besittning." (5 Mos 30:15-16)

Historien skulle dock visa att Israel inte alltid ville gå livets väg. Istället valde Guds folk att dyrka livlösa avgudar och på andra sätt bryta förbundet som hade upprättats. Men Gud övergav aldrig sitt folk utan visade ständigt sitt förbarmande. Han väntade tålmodigt på att Israel återigen skulle välja "liv och lycka". I en berömd profetia full av hopp låter han säga genom profeten Hesekiel:

Vag skall öppna era gravar och hämta upp er ur dem, mitt folk, och föra er hem till Israels land... Jag skall fylla er med min ande och ge er liv och låta er bo i ert eget land. Då skall ni inse att jag är Herren. Jag har talat, och jag skall göra som jag har sagt, säger Herren" (Hes 37:12-14).

1.2 Det nya livet i Kristus

Men det behövdes mycket mer för att Israel skulle förstå vidden av "det glada budskapet om liv". Därför ville Gud i sin oändliga barmhärtighet själv underkasta sig jordelivets villkor. Livets upphov antog själv synlig gestalt, blev ett foster, föddes av en kvinna och var "som vi men utan synd" (Heb 4:15). När Gud på så sätt blev människa i Jesus Kristus bekräftades på ett ofattbart sätt livets godhet, människans upphöjdhed och hennes särställning bland alla levande varelser.

Genom förkunnelsen av det glada budskapet (evangeliet), genom sina under och framförallt genom sin död och uppståndelse upprättar Kristus det fallna livet. Han framstår sannerligen som "livet" som "var människornas ljus" (Joh. 1:4). Allt som tidigare verkade hopplöst i våra ögon, vår benägenhet till synd, vår ibland till synes ändlösa sorg, vår kroppsliga svaghet och ytterst vår kroppsliga död, helas och upprättas i honom. Som det heter i vår liturgi: "Han förkunnade frälsning för de fattiga, frihet för de fångna och glädje för de bedrövade. För att fullgöra (Faderns) rådslut utgav han sig själv i döden, och när han uppstod från de döda gjorde han dödens makt om intet och förnyade livet" (fjärde eukaristiska bönen). I Johannes evangelium sammanfattar Jesus sitt glada budskap på följande sätt: Vag har kommit för att de skall ha liv, och liv i överflöd" (Joh. 10:10). Efter Kristi uppståndelse och himmelfärd lämnades vi inte ensamma. Som Jesus hade lovat (jfr Joh. 15:26), sände Fadern den helige Ande till oss. I Kristus och genom den helige Ande har vi kristna tagit emot ett nytt liv, Guds eget liv, som är panten på den härlighet som väntar oss i himmelen. Aposteln Paulus som själv fick erfara denna frälsning på ett mycket påtagligt sätt skrev till de kristna i Rom: "Genom dopet har vi alltså dött och blivit begravda med honom för att också vi skall leva i ett nytt liv, så som Kristus uppväcktes från de döda genom Faderns härlighet... När vi nu har dött med Kristus, är vår tro att vi också skall leva med honom" (Rom 6:4?8). I sina brev till församlingarna manar Paulus de första kristna att förbli trogna detta nya liv som skänkts oss i Kristus; en skatt som förvisso bevaras i lerkärl (jfr 2 Kor 4:7) men som är svagheten och döden övermäktig. I hänryckning över detta stora mysterium skriver Paulus: "Ty jag är viss om att varken död eller liv, varken änglar eller andemakter, varken något som finns eller något som kommer, varken krafter i höjden eller krafter i djupet eller något annat i skapelsen skall kunna skilja oss från Guds kärlek i Kristus Jesus, vår herre" (Rom 8:38?39).

1.3 Människans ansvar för livet

Detta liv som har skapats av Fadern, frälsts av Sonen och helgats av Anden tillhör inte oss. "Vare sig vi lever eller dör tillhör vi alltså Herren" (Rom 14:8b). Livet tillhör Gud. Visserligen har vi fått det till skänks, och visserligen kan vi rent praktiskt och i stor utsträckning förfoga över det. Men ytterst bibehåller Gud upphovsrätten till sitt verk, eftersom han har skapat oss till sin avbild och likhet (1 Mos 1:26?27). Människan är den enda verkliga bild som finns av Gud. Och detta släktskap mellan Gud och människan har också viktiga etiska följder. Först och främst ligger den till grund för människans okränkbarhet. Att kränka människan är detsamma som att vanhelga Gud, till vars avbild hon skapats. Men Gud nöjde sig inte med detta utan blev själv människa för att omdana människan och ge henne en ännu större gudslighet (jfr kollektbönen på juldagen: "... du som underbart har skapat människan och ännu underbarare har återställt din bild i henne... "). Men genom att ha skapats lik Gud har människan också fått ansvaret att vara Guds medarbetare i skapelseprocessen. Genom vår fria vilja och vårt förnuft kan vi bygga upp, bevara och främja liv. Men vi kan också missbruka vår fria vilja och vårt förnuft genom att riva ned, genom att döda och förintna. Psalmisten är full av häpnad inför människans möjligheter:

"Vad är då en människa att du tänker på henne, en dödlig att du tar dig an honom? Du gjorde honom nästan till en gud, med ära och härlighet krönte du honom. Du lät honom härska över dina verk, allt lade du under hans fötter" (Ps 8:5–7).

I detta nedärvda ansvar att förvalta Guds verk behöver vi inte känna oss helt villrådiga. Gud har i var och en av oss nedlagt kunskapen om den naturliga lagen, en sorts moralisk intuition som alla människor har tillgång till oavsett tro eller livsåskådning och som säger oss vad som är rätt och fel (jfr Rom 2:14-16). Följer vi denna lag genom att göra det goda och undvika det onda främjar vi Guds verk på jorden. Men det händer inte sällan att vi människor är oense om vad denna naturliga lag egentligen föreskriver i specifika frågor och enskilda fall. Och eftersom vi alla är påverkade av uppfostran och miljö förefaller det ibland svårt om inte omöjligt att uppnå enighet i dessa frågor, inte minst i våra moderna, pluralistiska samhällen.

För oss kristna är den heliga Skrift, Bibeln, autentiskt tolkad av kyrkan, det mest tillförlitliga rättesnöret i urskiljandet och tolkningen av den naturliga lagens innehåll. Den är ledfyren vid alla moraliska överväganden. Både Skriften och den naturliga lagen har ju på olika sätt samma upphovsman, nämligen Gud. Nya vetenskapliga rön, en stark allmän opinion i en viss fråga, eller det moderna livets mångtydighet och komplexitet kan emellertid ge upphov till en omprövning av hävdvunna etiska övertygelser. Fastän det är självklart att varje generation måste tolka tillvaron utifrån en fördjupad kunskap om natur och kultur ter det sig lika nödvändigt idag, inte minst i fråga om värnandet om det mänskliga livet, att värja sig mot en okritisk anpassning till den allmänna opinionen.

Låt oss inte glömma att 1900-talet kommer att gå till historien som det hittills utan jämförelse blodigaste seklet av alla: ett århundrade då vetenskaplig kompetens, byråkratiskt nit och ideologisk övertygelse sammanfördes och sattes i förintelsens tjänst, medan en andligt nedrustad och blind opinion gav sitt tysta medgivande. Skriftens klara förbud "Du skall inte dräpa" (2 Mos 20:13; 5 Mos 5:17) framstår mot denna bakgrund inte bara som högst relevant utan som absolut oundgängligt om vi hoppas att någonsin kunna skapa ett rättvisare samhälle.

1.4 Det ofödda barnets värdighet i kristen tradition och lära

Efter grundlig teologisk och filosofisk reflektion lär katolska kyrkan med eftertryck att människolivets okränkbarhet uppstår vid konceptionen. (Vi är väl medvetna om att vid konceptionen är det ännu för tidigt att i strikt mening tala om en individs tillblivelse, eftersom zygoten kan delas och t ex leda till utvecklingen av enäggstvillingar. Denna biologiska möjlighet bestrider dock på intet sätt kyrkans lära att ett nytt människoliv uppstår vid konceptionen; ett människoliv som redan tillhör vår art och som därför måste respekteras.)

Den heliga Skrift vittnar enhälligt om det ofödda barnets värdighet. Redan i Gamla Testamentet låter Herren säga genom profeten Jeremia: "Innan jag formade dig i moderlivet utvalde jag dig, innan du kom ut ur modersskötet gav jag dig ett heligt uppdrag" (Jer. 1:5). Psaltaren beskriver lyriskt en människas tillblivelse i moderlivet:

"Du skapade mina inälvor, du vävde mig i moderlivet. _Du kände mig alltigenom, min kropp var inte förborgad för dig, när jag formades i det fördolda, när jag flätades samman i jordens djup. Du såg mig innan jag föddes, i din bok var de alla skrivna, de dagar som hade formats innan någon av dem hade grytt" (Ps 139:14–16).

Ur denna gammaltestamentliga vördnad för mänskligt liv utvecklades den kristna synen. Det ingår i den kristna trons övertygelse att människan har fått sin fulla värdighet genom att Gud blev människa och har antagit vår natur. Människolivet är heligt, därför att det numera i Kristus är oupplösligt förenat med Guds egen natur.

Denna övertygelse och inställning till det ofödda livet ledde de första kristna till att från början kraftigt ta avstånd från abort och utsläckande av ofödda och nyfödda barns liv. Båda praktiserades allmänt i medelhavskulturerna. I Didaché, ett dokument från den apostoliska tiden (omkring år 100), heter det uttryckligen: "Du skall inte döda barnet genom fostermord (phthora). Du skall inte låta ett nyfött barn gå under. (För en fullständigare historisk redovisning av kyrkans ställningstagande i fråga om abort och utsläckande av ofödda och nyfödda barns liv se John T. Noonan, "An Almost Universal Value in History" i *The Morality of Abortion*, ed. John T. Noonan, Harvard UP, Cambridge, Mass, 1970.) Samma meningar återkommer i det något senare Barnabas-brevet och Brevet till Diognetos. Abort sågs som en förolämpning mot Gud eftersom den avsiktligt tillintetgör det som han skapat. I sina skrifter visar kyrkofäderna samma samstämmighet. (Bl.a. talar Tertullianus (omkring år 200) vars kvinnosyn kyrkan idag visserligen tar avstånd ifrån om fostret i följande ännu aktuella ordalag: "Det är en människa, samma människa som det en gång kommer att utvecklas till. Frukten finns ju alltid helt och hållet redan i fröet" (*Apologeticum*, IX,8). Under 200-talet fördömer Clemens av Alexandria abort med en annan motivering, nämligen att utsläckandet av barnets liv strider mot Kristi kärleksbud, som säger att vi skall älska varandra såsom han har älskat oss (Joh. 15:12).)

Under senare århundraden kom denna syn på fostrets värdighet att befästas i liturgisk praxis. (Omkring 550 började man fira Marie Bebådelsedag, eller som det då hette, Kristi Bebådelse den 25 mars (nio månader före jul) som en påminnelse om Kristi konception. När kyrkan på 1100-talet började fira högtiden för Marie avlelse den 8 december var det med tanke på att kyrkan sedan sexhundra år hade firat hennes födelsedag den 8 september. Jfr A.G. Martimort, *L'Eglise en prière IV. La liturgie et le temps*, Desclée, 1983, s. 155.)

Också, i vår tid höjer kyrkan sin röst för att försvara det ofödda barnets värdighet och rätt till liv. Världens alla katolska biskopar som samlades under Andra Vatikanconciliet (1962-1965) skrev: "Gud, som är livets Herre, har åt människan anförtrott den höga uppgiften att tjäna livet, och människan skall på ett värdigt sätt fullgöra den. Livet måste därför skyddas med allra största omsorg alltifrån konceptionen. Abort och barnamord är avskyvärda brott" (pastoralkonstitutionen om Kyrkan i världen av idag *Gaudium et spes*, 51).

Kyrkans engagemang för det ofödda barnet kommer också till uttryck i bland annat vår kyrkorätt som bestraffar dem som har medverkat till abort med utestängning från den sakramental gemenskapen (jfr kyrkolagboken Codex iuris canonici, Can. 1398). Katolska kyrkans katekes preciserar att denna stränga juridiska åtgärd på intet sätt vill Inskränka utrymmet för barmhärtighet" utan syftar till att visa på "allvaret i det brott som begåtts och på den obotliga skada som tillfogats det oskyldiga barnet, dennes föräldrar och hela samhället" (2272).

Ull sist har påven Johannes Paulus II i encyklikan Evangelium vitae från 1995 klart och tydligt återgett kyrkans lära i abortfrågan och slagit fast 1 gemenskap med katolska kyrkans biskopar" att "det direkta och avsiktliga avlivandet av en oskyldig människa alltid är ett ytterst allvarligt brott mot den moraliska ordningen" (Evangelium vitae, 62).

2. Situationen i Norden

Vi är väl medvetna om att denna vår övertygelse om det ofödda barnets värdighet och okränkbarhet inte delas av en stor del av befolkningen och att abort av många är accepterad och utbredd i våra länder. I runda tal görs 75 000 aborter varje år i Norden. (Enligt senaste tillgänglig statistik gjordes i Island 919 under år 1997 och i Danmark 18 135 under år 1996, medan det i Finland gjordes 10 238 år 1997, i Sverige 31 008 under 1998 och i Norge 13 985 år 1997.) Vi får inte nöja oss med detta sakernas tillstånd. Att redan så många unga har erfarenhet av att avbryta en graviditet är djupt olyckligt och bör väcka oss alla till besinning. (I en undersökning som nyligen gjordes av Stockholms Läns Landsting framkom tex. att så många som 21% av de tillfrågade ungdomarna mellan 16–19 år vid något tillfälle använt sig av så kallade akutpiller, d v s ett piller som kvinnan efter ett oskyddat samlag kan ta för att hindra att ett eventuellt befruktat ägg fastnar och utvecklas i livmodern.)

Mer resurser måste satsas på utbildning, information och förbättrad lagstiftning för att därigenom kunna förebygga aborter och att ett enda människoliv släcks.

Orsakerna till den nuvarande tillåtande inställningen till abort är många och komplexa. Utan att ge en idéhistorisk förklaring eller ett uttömmande svar vill vi här uppmärksamma vissa fenomen i abortproblematiken som är typiska för västvärlden och för våra länder i synnerhet.

2.1 Viljan till ökat självbestämmande

Ett specifikt drag i nutidens förhärskande moraluppfattning är önskan att i ökad omfattning utöva självbestämmande eller autonomi. Förmågan att utöva denna frihet "är ett av människans främsta tecken på att vara Guds avbild" (pastoralkonstitutionen om Kyrkan i världen av idag Gaudium et spes, 17) och därför i sig något gott. Men vår frihet måste stå i relation till det rätta bruket av de gåvor och begåvningar vi förfogar över. Vår frihet kan aldrig innebära frihet från ansvar för våra medmänniskors livsvillkor.

Idag bevittnar vi emellertid en situation där utövandet av denna frihet i allt större utsträckning har blivit ett ändamål i sig. I kombination med en ökad köpkraft har denna önskan lett till ett fenomen som sociologerna kallar för "omedelbar behovstillfredsställelse" (immediate gratification). Vi vill ha mer av det vi önskar i ökande omfattning och genast, i den falska förhoppningen att på så sätt stilla alla våra behov. Denna attityd präglar även vår inställning till det mänskliga livet. Ett uttryck som "att skaffa barn" är betecknande. Risken med en sådan mentalitet är att barnet betraktas som en vara som kan beställas när det passar och som vid leveransen måste uppvisa en viss kvalitet för att accepteras. Med ett sådant tänkesätt kan det ligga nära till hands att överväga abort när en graviditet anses oönskad.

Vår rätt till självbestämmande får aldrig utövas på bekostnad av någon annans rätt till liv. Varje människa är unik och oersättlig i Guds ögon (jfr Matt 10:29-31). Även om varje individ har väckts till liv genom föräldrarnas medverkan har människan i sin helhet, med kropp och själ, skapats av Gud (jfr 1 Mos 2:7). Han kallar var och en av oss, individuellt, till en personlig relation med honom:

"Du hjälpte mig ut ur min moders liv, du lät mig vila trygg vid min moders bröst. Från min födelsestund är mitt liv i din hand, alltsedan jag blev till har du varit min Gud" (Ps 22: 10-11).

I detta avseende är alla människor lika och bör därför behandlas likvärdigt.

Det faktum att vissa graviditeter betraktas som oönskade eller oplanerade, ger oss ingen rätt, att avsiktligt avbryta dem, eftersom ett mänskligt liv har väckts som är oändligt värdefullt i Guds ögon. Vi vill betona att vi här inte avser de medicinska ingrepp vilka företas för att rädda livet på en gravid kvinna, och vilka skulle kunna leda till det ofödda barnets död. I sådana fall är avsikten inte att abortera barnet, utan att rädda liv.

Det faktum att vissa barn föds med funktions- eller förståndshinder ger oss inte någon rätt att förfoga över deras liv. Dessa hinder eller handikapp gör dem på intet sätt mindre värdiga att få del av livets gåva och erfara Guds och sina medmänniskors kärlek. Kyrkan motsätter sig varje form av diskriminering baserad på hälsotillstånd eller kön och hävdar med bestämdhet alla människors fundamentala och lika värdighet (jfr Rom 2: 11; Gal 3:28; Ef. 6:9).

Den moderna fosterdiagnostiken som på ett tidigt stadium och med ökad säkerhet kan fastställa det ofödda barnets hälsotillstånd och kön får aldrig användas i syfte att överväga en eventuell abort (jfr Katolska kyrkans katekes, 2274).

2.2 De blivande föräldrarnas situation

En av de viktigaste sociala landvinningarna i våra länder under detta århundrade har varit kvinnans ökade deltagande i hela samhällslivet. Kvinnans förändrade livssituation har givit henne rika möjligheter att utveckla sin identitet, inte minst genom utbildning och yrkesliv. Jämfört med de flesta andra länder har vi i Norden kommit långt i strävan efter jämställdhet mellan könen. Vi kan dock inte nöja oss med det, utan måste fortsätta arbeta mot alla former av diskriminering på grund av kön.

Situationen är emellertid inte entydigt positiv. Såväl män som kvinnor är idag hårt pressade att göra yrkesmässig karriär. Ofta sammanfaller de mest intensiva åren för att etablera sig inom sitt yrke med de år då de flesta i vår del av världen bildar familj. Många kvinnor finner att deras ökande deltagande i det offentliga arbetslivet inte har fört, till en minskning av det arbete de förväntas utföra i hemmet. Detta leder till en överlag tyngre arbetsbelastning, vilket lett till att kvinnor lider mer av stress och ofta sover sämre än män. Det gäller inte minst kvinnor i barnafödande ålder. Väl medveten om att risken är stor att hamna i denna situation kan kvinnan se sig tvingad att avstå från att alls bli mor, genom att till exempel välja att göra abort om hon blir oplanerat gravid. Den skeva arbetsfördelningen kan också skapa spänningar i familjen som på sikt leder till skilsmässa. Vi vill därför framhålla att, precis som för kvinnan, är det mannens plikt att prioritera sin familj framför allt annat.

På senare tid har det framkommit att det i ökande utsträckning förekommer att arbetsgivare kräver att unga kvinnor garanterar att de inte skall bli gravida, för att de alls skall komma ifråga för en anställning. Något som, utöver att på ett otillbörligt sätt lägga sig i en ung kvinnas liv, tyder på uppfattningen att det enbart är kvinnan som har ansvaret för barnen, eftersom unga män inte avkrävs ett löfte att inte bli fäder. I ett så trängt läge kan en oplanerad graviditet erfaras som så tung att kvinnan väljer att göra abort.

Vi får inte glömma bort att både kvinnan och mannen från konceptionsögonblicket bär ansvar för det ofödda barnet. Fadern har lika stora rättigheter och skyldigheter i förhållande till det ofödda barnet som modern. Det är därför glädjande att också män nuförtiden har rätt att ta ut föräldradighet. Arbetsgivaren får inte neka dem denna lagstadgade rätt.

Vi är medvetna om att många föräldrar är positiva till att kunna ha sina barn på daghem, och att det kan vara bra och utvecklande för äldre förskolebarn att under åtminstone några timmar om dagen vara på en förskola. Det avgörande är att föräldrarna är fria att välja vad de anser vara bäst för sina barn. Därför är det samhällets skyldighet att se till att man inte genom exempelvis ofördelaktig beskattningspolitik tvingar båda föräldrarna ut i arbetslivet, trots att de skulle föredra att någon av dem vårdade barnen hemma.

Män som överger sin familj är ett växande problem över hela världen, inte minst i fattiga områden. Allt fler kvinnor lämnas ensamma med försörjnings- och uppfostringsansvaret för barnen. I våra länder är det - trots den ökande jämställdheten - fortfarande vanligast att det är modern som tar huvudansvaret för barnen efter en separation. I Norden har de ensamstående mödrarna det förhållandevis väl förspänt, men tillhör ändå den grupp som har det allra sämst vad gäller ekonomi och stressrelaterade sjukdomar, något som begripligt nog bär följderna av yrkesarbete eller studier, när man samtidigt ensam har ansvar för barn och hemarbete.

Det är av avgörande betydelse att män tar sitt ansvar för barnen, såväl ekonomiskt och känslomässigt som i det dagliga livet. Det ansvaret kvarstår även om mannen och kvinnan inte längre lever tillsammans.

Omgivningens attityd till graviditeten är ofta avgörande för hur den kommer att fortskrida. Om ett ungt par som just fått reda på att de väntar barn automatiskt bemöts med attityden att graviditeten är ett problem, är risken stor att de väljer abort. Lagstiftningen borde därför i större utsträckning inrikta sig på att underlätta för unga människor att bli föräldrar, exempelvis genom att skapa bättre ekonomiska förutsättningar. Ingen skall behöva fatta det svåra beslutet att avbryta en graviditet, allra minst av ekonomiska skäl.

Vi vill påminna om att enligt kristen undervisning det sexuella umgänget är förbehållet äkta makar. Det är i äktenskapet och i en trygg relation mellan makar som är öppna för livets gåva, som de bästa förutsättningarna finns för att det barn som blir till tas emot i kärlek och med glädje.

2.3 Feminism och synen på abort

I kampen mot de orättvisor som fortfarande drabbar kvinnor har det ibland gjorts gällande att kvinnans verkliga frigörelse måste föregås av en befrielse från hennes traditionella roll och identitet som mor. Hennes fortplantningsförmåga, så säger man, måste kontrolleras helt, genom bland annat full tillgång till preventivmedel och abort, så, att, en oönskad graviditet till varje pris kan förhindras eller avbrytas. I detta perspektiv framstår det ofödda barnet som ett verkligt hinder i kvinnans strävan efter jämställdhet.

En förändring i attityden har dock börjat göra sig gällande. Germaine Greer, en av förgrundsgestalterna inom feministrörelsen, tar i sin senaste bok "Kvinnan i sin helhet" (Germaine Greer, Kvinnan i sin helhet, Norstedt, Stockholm, 1999) avstånd från sin tidigare odelat positiva syn på abort. I stället hävdar hon att abort är ett uttryck för hur män fortfarande förtrycker kvinnor sexuellt. Kvinnor förväntas vara ständigt beredda till sexuell samvaro, eftersom preventivmedel och abort kan hindra, respektive avbryta, en oönskad graviditet. Hon pekar bland annat på hur preventivmedels- och abortverksamheten blivit en industri med stora ekonomiska intressen inblandade. I brittiska underhuset lyckas antiabortlobbyen år efter år få nya lagförslag framlagda, till synes omedvetna om att det medicinska etablissemangen inte har minsta tanke på att tillåta något intrång i deras rätt att disponera över blastocyster, foster och embryon efter eget gottfinnande." (Greer, Kvinnan, s 100)

Kristna feminister, som tillsammans med bland annat oss biskopar delar ett engagemang mot de orättvisor som fortfarande drabbar kvinnor, påpekar mycket riktigt felet i att ställa det ofödda barnets och den gravida kvinnans intressen mot varandra. (jfr Sidney Callahan, "Abortion and the Sexual Agenda: A Case for Pro-life Feminism" i Abortion: A Reader, ed. Lloyd Steffen, Pilgrim Press, Cleveland, Ohio, 1996) De hävdar att det som utmärker en äkta feminism är en samhällssyn som omfattar lösningar på globala problem som är etiskt hållbara, genom att de tar hänsyn till alla människor, också det ofödda barnet.

De kristna feministerna uppfattar det som ett svek mot de äkta feministiska värderingarna när feminister försvarar det våld mot en medmänniska som en abort innebär. Enligt kristna

feminister bör en etik ensidigt fixerad på autonomi och ekonomisk tillväxt, som understryker och accepterar människans, i synnerhet mannens, tendens att dominera den globala utvecklingen, ersättas av en etik grundad på ansvaret mot nästan.

Som i allt annat har Jesus Kristus gått före oss med exempel att följa: 1 hela Jesu undervisning, alldeles som i hans uppträdande, finns det inget som återspeglar den diskriminering mot kvinnor som var utmärkande för hans epok. Tvärtom uttrycker hans ord och uppträdande alltid den respekt och ära kvinnan har rätt till" (Johannes Paulus 11, Apostoliskt brev Mulieris dignitatem, 13).

Gud inkarnerades genom en kvinna. I henne, jungfru Maria, har alla kvinnor och män måttstocken på sin höga värdighet och kallelse genom hennes oförbehållsamma, ja till Gud.

2.4 Synen på det ofödda barnet

I alla de nordiska länderna finns idag tillgång till laglig och offentligt bekostad abort. Lagstiftningarna varierar i detaljerna, men alla tillåter fri abort fram till tolfte graviditetsveckan. (I Island preciserar man att det måste föreligga medicinska eller sociala skäl och att ingreppet bör ske så tidigt som möjligt och helst före utgången av tolfte graviditetsveckan. Efter sextonde graviditetsveckan måste en abort godkännas av ansvariga myndigheter. I Danmark är abort beviljad. efter tolfte graviditetsveckan av sociala och medicinska skäl, men lagen specificerar ingen övre tidsgräns efter vilken det ofödda barnet har rätt till liv. Under år 1996 gjordes exempelvis tolv aborter efter tjugotredje veckan, inklusive tre på foster i trettioandra respektive trettiotredje graviditetsveckan. I Sverige tillåts abort fram till artonde graviditetsveckan. Efteråt, och fram till livsduglighetsgränsen (som idag beräknas till tjugooandra veckan), får abort utföras endast om synnerliga skäl föreligger och efter godkännande av socialstyrelsen. I Norge föregås lagen om abort av ett förord som specificerar statens skyldighet att tillhandahålla etisk vägledning, sexualupplysning. kunskap om mänskliga relationer och vägledning i ansvarsfull familjeplanering för att begränsa antalet aborter till ett minimum. Efter tolfte graviditetsveckan måste synnerliga skäl föreligga och en graviditet får inte avbrytas efter att fostret antas ha nått livsduglighet. Lagstiftningen i Finland preciserar att abort tillåts av medicinska eller sociala skäl fram till tolfte veckan av graviditeten men kan av medicinska skäl tillåtas äga rum ända fram till tjugofjärde veckan.)

För tjugo till trettio år sedan, när våra abortlagar tillkom, betraktades fostret överlag som en del av kvinnans kropp som i respekt, för hennes fysiska integritet, om hon så önskade, kunde avlägsnas. Mer kunskap om det ofödda barnet har emellertid fäst uppmärksamhet på det faktum att det ofödda barnet, fastän i högsta grad beroende av moder för näring, syre, utsöndring och skydd, är en egen individ med bland annat en egen genetisk identitet, blodomlopp och immunförsvar. Modern fosterdiagnostik och tillgång till alltmer avancerad teknik för medicinsk behandling av det ofödda barnet har också lett till att hälsovården erkänner det som en patient med egna behov och rättigheter. I takt med att kunskapen om det ofödda barnet växer, urholkas även övertygelsen att tolfte graviditetsveckan är den relativt säkra tidpunkten före vilken abort av vissa anses vara moraliskt försvarbar. Idag vet

nian att barnet har känsel tidigare än man trott. Sensoriska nervändar finns runt munnen redan i den sjunde graviditetsveckan och senaste rön visar att barnet kan känna smärta redan vid tionde veckan. Vid den här tidpunkten är barnet redan mycket utvecklat. Med tanke på de kunskaper om "det ofödda barnets kompetens" (Kerstin Hedberg Nyqvist, "Det ofödda barnets kompetens", Signum 3/98, ss. 80–83.) som vi förvärvar dag för dag kommer det, även utifrån ett icke-kristet perspektiv, att bli allt svårare att försvara tanken om en gränslinje, före vilken det skulle vara moraliskt försvarbart att utsläcka barnets liv.

Rent filosofiskt försvaras fortfarande utsläckande av ofödda och nyfödda barns liv genom argumentet att sådana barn inte kan anses vara personer eftersom de saknar självmedvetande och därför inte har egna intressen som vi behöver beakta. (Detta synsätt har företrätts av flera filosofer bland andra Michael Tooley, Peter Singer och Helga Kuhse. Kuhse har skrivit till exempel: "we cannot even say that continued life is in a new-born infant's interests. It is true, of course, that an infant may, if all goes well, grow into a happy child and adult and judge her life worthwhile; but, as we have already seen, this is not always the case. Moreover, and that is the crucial point, the person's life is not linked at, the mental level with the life of the infant. The infant and the child are physically the same organism, but the child is a person in the full sense of the term, and the, new-born infant is not. This means that infants (like kittens and fetuses) do not have an interest in their own continued existence, that they do not have a 'right to life', and that it is not directly wrong to refrain from preserving their lives." Cf. Helga Kuhse, "Quality of Life as a Decision-Making Criterion II". In *Ethics and Perinatology*, ed. Aimnon Goldworth. Oxford UP, New York, 1995.) Här införs en distinktion mellan biologiskt och personligt liv. Med biologiskt liv avses de omedvetna kemiska processerna som styr en organisms utveckling, fortplantning och överlevnad. Med personligt liv menas däremot det liv som upplevs av en självmedveten och autonom individ, eller en persons erfarna liv. Syftet med distinktionen är att framhäva den självklara moraliska överlägsenheten hos det personliga livet över det biologiska för att så kunna hävda personens fullständiga rätt att förfoga över sitt eget och andras omedvetna biologiska liv.

Denna dualistiska syn på människan är mer än tvivelaktig. Visserligen är det också i den kristna traditionen brukligt att skilja mellan kropp och ande, men denna distinktion är formell och ifrågasätter på intet sätt det faktum att människan är en odelbar individ. All mänsklig erfarenhet och kunskap visar att vår kropp är koexistent med värt tänkande och att båda utvecklas samtidigt som en enda enhet. Ett foster blir inte en människa utan är redan en människa i vardande. Redan vid konceptionen är embryot utrustat med alla naturgivna inre förutsättningar för att kunna utvecklas till en fullvuxen och självmedveten individ. Därför hävdar kyrkan med bestämdhet att "människan bör respekteras och behandlas såsom en person från och med konceptionen. Från denna tidpunkt måste också varje oskyldig individs okränkbara rätt till liv beaktas" (Troskongregationens instruktion *Donum vitae*, 1987, 1: 1). Detta förklarar också varför kyrkan kraftigt motsätter sig alla experiment och behandlingar på embryon där dessa förstörs. Det handlar ju redan om mänskliga liv.

3. Uppmaningar och förslag

3.1 Till alla katolska kristna i Norden

Vi uppmanar alla våra systrar och bröder i den katolska tron att i ord och handling visa aktning för det ofödda barnet. Vi är väl medvetna om att det bland oss finns de som tidigare gjort abort eller medverkat därtill. Kyrkans klara budskap i denna fråga har inte för avsikt att skuldbelägga någon utan att rädda liv. även till dessa systrar och bröder är livets evangelium riktat. Kristus säger att det blir "större glädje i himlen över en enda syndare som omvänder sig än över nittionio rättfärdiga som inte behöver omvända sig." (Luk 15:7). En tung erfarenhet i denna fråga kan i fortsättningen ställas i livets tjänst, genom bön och aktivt vittnesbörd.

3.2 Till andra kristna i Norden

Tillsammans med alla andra kristna i Norden önskar vi verka för ökad respekt för det ofödda barnet och ber om stöd av alla våra kristna systrar och bröder. Katolska kyrkan i Norden representerar endast en bråkdel av kristenheten i våra länder. För att evangeliets hela sanning om livets värdighet ska förkunnas tydligt och tas emot behövs en enad kristenhet och alla kristnas aktiva medverkan. Vår Herre har ju bett: "Jag ber att de alla ska bli ett och att liksom du, Fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss. Då skall världen tro på att du har sänt mig" (Joh 17:21).

3.3 En strategi för livet

Vi föreslår att man i varje stift eller land i Norden inom den katolska kyrkan utarbetar en strategi för att främja aktningen för det ofödda livet genom katekesundervisning, själavård, predikan och information. I samband med detta kan man också peka på att adoption kan vara ett alternativ för att rädda barnets liv.

Vi föreslår att en sådan verksamhet finansieras av en "Fond för livet", som upprättas i enlighet med varje stifts möjligheter för detta ändamål. Fonden skall genom frivilliga gåvor på stifts- och lokalplan stödja initiativ i det ofödda barnets tjänst och vara till stöd för dess föräldrar, inte minst ensamstående.

Kyrkan skulle kunna bidra till att blivande föräldrar behåller sina ofödda barn genom att tillhandahålla det som kan vara svårt att ordna på annat sätt, genom att vara det sociala nätverk som många saknar idag. Kyrkan skulle kunna grunda en organisation för personer som vill stötta ensamstående föräldrar och där ensamstående föräldrar kan träffa och bistå varandra.

De katolska församlingarna bör undersöka vilka möjligheter man har att hjälpa unga föräldrar, inte bara ekonomiskt utan också praktiskt. Det är viktigt att skapa en sådan atmosfär i våra församlingar och gudstjänster att familjer med barn känner sig välkomna. Det måste finnas utrymme för barnen, så att de förstår att man sätter stort värde på dem.